

תמצית ההרצאה על אלי כהן הי"ד ב"צוות" סניף חולון. מאת אברהם כהן.

הייתי בן שלוש כשעליתי עם הורי ואחיי בשנת 1949, אלי אחי הגיע לארץ, שמונה שנים אחריו, בשנת 1957, כשהיה כבר בן 33. הוא הגיע עם מזוודה קטנטונת, כל רכושו היה במזוודה הזאת. רק עשר שנים לאחר מותו, בעצרת לזכרו של אלי סיפר ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל, על כך שאלי התנדב להישאר ולפעול במחתרת, בין היתר, כדי להעלות את יהודי מצרים ארצה. אלי לא היה רק "בודד בדמשק" הוא פעל בבדידות קודם לכן במצרים.

חלקנו יחד חדר בדירת השיכון של ההורים, דירת עמידר בת שניים וחצי חדרים בבת-ים. אלי היה יוצא בבוקר. בערב היה חוזר. באחד הימים, לא התאפקתי ופתחתי את המזוודה. רציתי לראות מה יש בה, הסתכלתי ואחר כך סגרתי את המזוודה והנחתי בדיוק כמו שהייתה. כשאלי חזר ישבתי בחדר. הוא מיד שאל אותי "נו, מצא חן בעיניך התוכן של המזוודה שלי". אמרתי לו, בפחד "איך אתה יודע שפתחתי את המזוודה". היה על גב המזוודה מהדק נייר קטן, ממתכת, והנה הוא על הרצפה, הוא השיב.. אני הפלתי אותו כשפתחתי את המזוודה, אבל לא ייחסתי לזה חשיבות. זה הראה לי את רמת המודעות שלו, לשמירה על כללי הביטחון והזהירות אפילו בבית. זה היה טבוע בדמו מהפעילות המחתרתית. ממסמך שנמסר לנו ע"י המוסד לפני שנים אחדות, התברר לנו שמיד עם עלייתו ארצה, ליתר דיוק אחרי 5 ימים בלבד, ב- 13.02.57, אלי זומן לראיון אצל קצין הגיוס של יחידה 188 באמ"ן, זאת היחידה שסופחה אחר כך למוסד והפכה ליחידה אפופת הילה, קיסריה. יחידה 188, אז, הופקדה על גיוס לוחמים בארצות ערב והכשרתם למטרות איסוף מודיעין ומשימות מיוחדות. רואיין ע"י האחראים לגיוס ביחידת המודיעין, כתב קורות חיים והתחייב בחתימת ידו לשרת, בשליחות המדינה, בכל ארץ ערבית שיידרש. רק בשנת 59, אחרי שזומן לראיון נוסף, התקבל ליחידה. בין לבין, עבד ב"המשביר המרכזי" בתל אביב. פרק הזמן בין שני הראיונות, נועד בעצם לבדיקה של אלי. תיק העובד של אלי מ"המשביר המרכזי" הגיע אלי במקרה, דרך חבר של אלי. "אלי כהן 88", כתוב שם. 88, היה שם הקוד של אלי במוסד.

אלי נבחר להיות "לוחם" בדמשק. הוא עבר אימונים מפרכים. מעקבים, תצפיות, התחקות. חידוד זיכרון. למד אסלאם ושינן תפילות מהקוראן. נבחן ביכולתו לאמץ לעצמו זהות זרה, ובחנו את קור הרוח שלו ומידת השרידות. הוא למד שיטות הצפנה ופענוח, שידור, וכד'.

בשנת 61, המריא אלי לארגנטינה. אז כבר היה נשוי ואב לבת. בארגנטינה נבנתה לו דמות של סוחר ערבי, גולה סורי. הוא שהה כחצי שנה בבואנוס איירס והתערה בקהילה הסורית הגולה וביסס את סיפור הכיסוי שלו ככאמל אמין ת'אבת. הוא יצר קשרי ידידות עם הנספח הצבאי של סוריה בארגנטינה הקולונל אמין אל חאפז. בראשית שנת 62, עבר לדמשק. למשפחה סיפר שהוא "עובד באירופה".

אלי נכנס ללב האומה הערבית, לגוב האריות של דמשק הרשעה. עם שובו לדמשק במרץ 1963 חולל הקולונל אמין אל חאפז הפיכה צבאית בדמשק ועלה לשלטון בראשות מפלגת הבעת' השלטת בסוריה עד היום. הוא מינה את נאמניו לעמדות מפתח בשלטון החדש וידידו כאמל אמין ת'אבת (אלי כהן) מונה למזכיר מפלגת הבעת' בדמשק. שלוש שנים חי אלי כהן בלב מוקדי הכוח בסוריה. אחרי שנתפס ונתלה פורסם בעיתונות הערבית כאילו יכול היה להיות שר בממשלה הסורית, אילו

רק רצה. הוא קשר קשרים ונטמע בחברה הגבוהה. חמש פעמים, הרבה יותר ממה שפורסם עד היום, ביקר ברמת הגולן, מקונטרה עד אל חמה. בימים אלו הועבר למשפחה צילום של אישור כניסה רב פעמי לרמת הגולן חתום ע"י, לא פחות מאשר הרמטכ"ל הסורי דאז, עבד אל-כארים זהר אל-דין. אלי בהצלחה יוצאת דופן מסר מידע קריטי שערכו לא יסולא בפז, חשוב ביותר לקיומה של המדינה, לא רק בשנות שהייתו שם, אלא גם שנתיים לאחר מכן, במלחמת ששת הימים. לוי אשכול ראש ממשלת ישראל בעת מלחמת ששת הימים אמר כי "מעשיו של אלי כהן חסכו למדינת ישראל חטיבות רבות של חיילים, והמידע שהביא לפני מלחמת ששת הימים היה מידע שלא יסולא בפז, והביא לניצחון הגדול במלחמת ששת הימים". לפני כמה שנים החליט מאיר דגן, אז ראש המוסד, לקרוא את המדרשה, בית הספר למרגלים של הארגון, על שמו של אלי. נערך טקס רשמי וצנוע בנוכחות משפחת כהן. על לוח הזיכרון שהציבו במקום נכתב על אלי כהן ש"פעל בבדידות ובאומץ רב, פיתח מערכת קשרים ענפה עם צמרת הממשל והצבא הסורי והעביר למדינת ישראל מידע חיוני שתורם לניצחון במלחמת ששת הימים". במהלך שלוש השנים הללו ביקר אלי את משפחתו, אשתו וילדיו שש פעמים בלבד.

מוריס, אחי, בעצמו איש מודיעין שהיה ביחידה שאמונה על נושא התקשורת עם סוכנים בארצות ערב, היה זה שגילה את זהותו, במקרה. מתוך התכנים של המברקים שהעביר אלי הבין מוריס שסוכן 88, הוא בעצם אחיו. הוא נצר את הגילוי הזה בלבו זמן רב. בשלב זה, מוריס לא שיתף בגילוי את המשפחה.

קצת לפני הביקור האחרון של אלי בארץ, לקראת הולדת בנו שי, בקיץ של 1964, מוריס קלט אות מצוקה מסוכן 88, אחיו, אלי כהן. מוריס נרעש ונסער נלחץ מאד וחשף את זהותו האמיתית של סוכן 88 בפני מפקדיו ביחידה ושיתף את המשפחה בחרדתו לגורלו של אלי. כחודשיים לאחר מכן, בסוף שנת 1964, הגיע אלי לביקורו האחרון בארץ. שלא כבביקורים הקודמים שלו, אלי היה מתוח מאד, כקפיץ דרוך. בטקס הברית של בנו, בקשה ממנו אחותי אודט, איזו בקשה, והוא צרח עליה "שתי הידיים שלי באש ואת מבלבלת לי את המוח?!"

מוריס ואלי היו מאד שונים באופיים. מוריס היה הרבה יותר פתוח. כשהיית שואל אותו שאלה קצרה היית נענה ביצירה ספרותית שלמה, מתובלת בפנטזיה ובגוזמאות. אלי, כשהיית שואל אותו משהו, הוא היה עונה בסרקזם. מיד היית מפסיק לשאול. מוריס היה תמיד עונה ו"מרחיב". כאשר אלי חזר ארצה בספטמבר 1964, אמרתי "מה מצוקה, הנה אלי פה בארץ". "כנראה זה קשקוש", לא האמנתי למוריס. אבל בדיעבד גיליתי שהוא צדק.

בסוף שנת 1964, הגיע אלי כהן לסוריה, בפעם האחרונה. זמן קצר אחר כך, ב- 18 בינואר 1965, נלכד ע"י המודיעין הסורי וב- 22.02.1965 פורסם דבר מעצרו בעיתונות הסורית. הייתי אז חייל בשרות סדיר, ראיתי ידיעה קטנה בעיתון, של אחת הסוכנויות, "השלטונות הסורים הודיעו שתפסו מרגל ישראלי", שתיים שלוש שורות, זהו. בלי שם. הייתה לי תחושת בטן שזה אלי. הודעתי למפקדים שלי שמשו קרה אצלנו בבית. עליתי על אוטובוס ונסעתי הביתה.

אצל נדיה בבית התכנסו באותה שעה אנשי המוסד. הבטיחו לנו שיהיה בסדר. כל פעם היו באים עם איזו בשורה חדשה, כאילו יש איזה ניצוץ של אור בקצה המנהרה החשוכה. אנחנו רצינו להאמין, אז האמנו. לא יכולנו לדבר על זה. אמרו שזה מזיק למאמצים לשחרר את אלי. אני פוגש עכשיו אנשים, אומרים לי "איפה אתם ואיפה משפחת שליט". "שליט ידעו איך להחזיר את הילד הביתה".

"זה אתם, משפחת כהן, אשמים, שאלי לא חזר". ככה אומרים לי. אבל איך אנחנו אשמים? זאת הייתה תקופה אחרת. גם העיתונות בארץ לא פרסמה דבר על תפיסתו של אלי כהן בדמשק. אז לא היה צריך צנזורה, מספיק שכינסו את ועדת עורכי העיתונים וביקשו לא לפרסם וזהו. אף אחד לא נרתם לקמפיין למען הצלתו של אלי. כמו שלא ניהלו קמפיין להחזרת גופתו.

אבי אז, כבר לא היה בין החיים. אמי הייתה צמודה לשידורים של רדיו דמשק. היא האזינה באמצעות מקלט רדיו טרנזיסטור קטן כאשר כל תזוזה קטנה שלו גרמה להעלמות אותות החיים מהתחנה הארורה. שמענו את קולו של אלי מעיד במשפטו במקוטע. 100 ימים של סיוט מתמשך וחרדה לגורלו של אלי נמשכו עד לגורל המר והנמהר ביום 18.05.1965 אז עלה לגרדום בגבורה עילאית. מאז ועד היום אני חוקר מה הייתה המצוקה שבגינה שידר אלי אות מצוקה, לפני חזרתו ארצה בפעם האחרונה, שנקלט ע"י מוריס.

קבלתי לידי את התמליל העברי של הדיונים, ששודרו ברדיו דמשק, של ישיבות בית הדין הצבאי הסורי שדן את אלי למיתה, מידי הסופר שמואל שגב בשנת 1985. חיפשתי בעיתונות הסורית של 1964 ו-1965 ובעיתונות הזרה מאותה תקופה, ידיעות בנוגע לאירועים ביטחוניים בסוריה שלא פורסמו בארץ. וגיליתי עובדות שלא פורסמו:

1. שלטונות סוריה עצרו בקיץ 1964, 10 משתפי פעולה ערבים סורים שריגלו לטובת ישראל. הם הוצאו להורג בתליה 3 חודשים לפני אלי בפברואר 1965.

2. שלטונות סוריה עצרו בקיץ 1964 את פרחן אל-אטסי ואת קרוב משפחתו רב סרן בחיל הים הסורי בשם מועין אל חאכמי. פרחן היה סורי ממשפחה מכובדת, קרוב משפחה של מספר נשיאים ממשפחה זו שלמד בארצות הברית, התחתן עם אמריקאית ממוצא מרוני וגויס לסי.אי.איי. יחד עם אל חאכמי העביר מידע על טכנולוגיה צבאית סובייטית לאמריקאים. השניים הופעלו על ידי המזכיר השני בשגרירות האמריקאית באותה תקופה, וולטר סנואדון. אף השניים האלה הוצאו להורג שלושה חודשים לפני אלי, ב-25 בפברואר 1965. רעייתו של אטאסי ובנו, שאז היה בן שנתיים, גורשו מסוריה. המזכיר השני הוכרז אישיות בלתי רצויה וגורש אף הוא.

3. במשפטו של אלי התברר שמג'ד שיח' אל ארד שנפגש עם אלי על ספינה, כביכול באקראי, בדרך לבירות ומשם המשיכו בדרך היבשה לדמשק, היה סוכן סי.אי.איי וקשור עם נאט"ו.

העובדות הללו היו ידועות לי כבר מלפני כ-30 שנה, אך לא היה בידי דבר שיקשור בין האירועים הללו לאלי ולמצוקה שהוא שידר.

בנובמבר 2011 הוזמנתי ע"י חב"ד להרצות על אלי בארה"ב. קודם לנסיעתי לארה"ב קבלתי דוא"ל מבנו של פרחן אל אטאסי, דרך אתר האינטרנט באנגלית על אלי כהן. קבענו להיפגש עמו בניו יורק. נפגשתי עם אלמנתו של פרחן ועם בנו ג'ריר. האלמנה שמיררה בבכי סיפרה כי היו שכנים של אלי בדמשק ובעלה שנאשם בריגול לטובת האמריקנים עבד עם אלי.

עם חזרתי ארצה בתחילת דצמבר ארכיון צה"ל נתן לנדיה ולי מסמכים בלתי מסווגים רבים, בנוגע לפרשת אלי כהן. בין המסמכים הרבים היה עמוד מס' 20, העמוד האחרון של תמליל דיוני הישיבה מס' 2 מיום 1.03.1965 של בית הדין הצבאי הסורי ששודרו ברדיו דמשק. העמוד הזה היה חסר אצל הסופר שמואל שגב ולא היה ברשותי. בסוף העמוד אומר אלי לחוקריו בבית הדין כי אמר לרב סרן מחיל הים שהאמריקנים מוכנים לשלם \$ 50,000, עבור אינפורמציה על חיל הים הסורי. אינפורמציה כזאת, כאמור, העבירו שני הסוכנים שנתלו שלושה חודשים לפניו. זה קושר את דברי האלמנה שסיפרה על ההכרות של בעלה עם אלי ז"ל וגם רומז על הקשר עם מג"ד שיח' אל ארד שנפגש עם כהן על ספינה, כביכול באקראי, בדרך לדמשק. עובדות מוצקות אלו היו בבחינת האקדח המעשן, שמצביע בוודאות על מהות אות המצוקה ששידר אלי לאחר לכידתם ע"י המודיעין הסורי. במשך 48 שנים אני אוסף פרט לפרט בניסיון לפתור את התעלומה בנוגע לנסיבות נפילתו של אלי כהן אחי. הגרסה שאימצה המערכת הביטחונית בשקיקה רבה בשנים הראשונות וכמעט עד לאחרונה, הייתה הגרסה הסורית, לפיה אלי שידר מברקים רבים בפרקי זמן ארוכים, דבר שטכנית הקל על תפיסתו. לעומת זאת קיימת הגרסה המצרית שהמצרים מחזיקים בה עד היום, לפיה זיהו את תמונתו של אלי, (שהיה מוכר להם מתקופת עסק הביש), המבקר בחזית הגולן יחד עם משלחת קצינים מצרים וסורים. וקיימות גרסאות נוספות, כמו הגרסה של הלוחם הישראלי זאב גור אריה (וולפנג לוץ) שפעל במצרים, שטוען שחפרפרת הסגירה את ספר הקודים שלו לידי המצרים.

אין מערכת נקייה משגיאות, החכמה היא ללמוד משגיאות ולא לטאטא אותן מתחת לשטיח. הביקורת שלי היא רק כדי שיכירו את השגיאות וילמדו מהן. למשל, הקפדה יותר קשוחה על מידור. וולפנג לוץ כשהשתחרר מהכלא בקהיר והגיע ארצה התגורר בשכנות לאחי אפרים בכפר גנות. הוא סיפר שהמוסד הפגיש אותו עם אלי בפריז. זוהי הפרה יסודית של "האלף בית בנושא מידור". כיום טוענים במוסד שאינם יודעים את הסיבה האמיתית לנפילתו. זוהי התחלה טובה. לפי סוקרטס ההודאה שאיני יודע היא תחילתה של ההבנה והידיעה.